

RECHTSPOSITIE VAN DE MINDERJARIGE EN DE PERSOONLIJKE RECHTEN VAN VERDEDIGING VAN MINDERJARIGEN

In dit hoofdstuk onderstrepen we het belang van de implementatie van het Kinderrechtenverdrag in de federale en decretale regelgeving, waarbij de rechtspositie van minderjarigen stelselmatig verruimd wordt. We overlopen de verschillende kinderrechteninitiatieven en verhelderen de rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp en in de gezondheidszorg. We bekijken ook de proceswaarborgen van de minderjarige voor de rechtbank.

1.

HET VN-VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND

Het Verdrag is het resultaat van een aantal belangrijke internationale stappen ter voorbereiding:

1948 Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

1950 Europees Verdrag van de Rechten van de Mens

1959 Verklaring van de Rechten van het Kind

1965 Internationaal Verdrag inzake het uitbannen van “Alle Vormen van Rassendiscriminatie”

1966 Internationaal Verdrag inzake “Burgerrechten en Politieke rechten”

1966 Internationaal Verdrag inzake “Economische, Sociale en Culturele rechten”

1985

Internationale Verklaring inzake “Basisrechten van Slachtoffers van Misdrijven en Machtsmisbruik”

1985

VN-minimumregels inzake “Jeugdbeschermingsbeleid”, Beijing Rules, code die model staat voor nationale wetgevers inzake rechten van minderjarigen, verwezen naar de rechtbank

1989 Verdrag inzake de “Rechten van het Kind”

1.1. HET INTERNATIONAAL VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND (IVRK)

Dit Verdrag (bindende afspraak) werd unaniem goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989, 30 jaar na de Universele Verklaring (belofte) van de Rechten van het Kind (in 1959) en 10 jaar na het internationaal jaar van het kind. In dit verdrag gaat het niet enkel om de belangen van minderjarigen, maar zegt men voor het eerst nadrukkelijk dat kinderen *rechten hebben*. Het Verdrag bevat 54 artikelen en somt alle rechten van kinderen op, de verplichtingen van de Staten die het Verdrag goedkeurden, het toezicht en de naleving van het Verdrag en de inwerkingtreding.

Het Verdrag werd door 193 landen ondertekend; Somalië en de Verenigde Staten ondertekenden het Verdrag niet. Bij *federale wet van 25 november 1992* werd het Verdrag in België geratificeerd (aangenomen) en het kreeg rechtstoepassing op 15 januari 1993. Het Verdrag werd eveneens bij decreet goedgekeurd door de drie Gemeenschappen:

- *decreet van 15 mei 1991* houdende goedkeuring van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen in New York op 20 november 1989;
- *décret du 3 juillet 1991* portant approbation de la Convention relative aux droits de l'enfant adoptée à New York le 20 novembre 1989;
- *Dekret des 25. Juni 1991* zur Billigung des Übereinkommens vom 20 November 1989 über die Rechte des Kindes.

Het Verdrag kent door de ondertekening en de bekrachtiging via wet en decreet een directe werking in heel België. De overheid moet erop toezien dat de kinderrechten worden bewaakt in alle nieuwe regelgeving. Het Kinderrechtencommissariaat en de Kinderrechtencommissaris waken over de naleving van het Verdrag in de Vlaamse Gemeenschap.

1.2. DOELSTELLINGEN VAN HET VERDRAG

Het Verdrag heeft drie doelstellingen (drie soorten rechten): de drie P's, met name *Protection – Provision – Participation*:

- **protectierechten** = bescherm-mij-rechten. Het zijn rechten die kinderen beschermen; Het recht om beschermd te worden tegen mishandeling en verwaarlozing, uitbuiting door arbeid of oorlogsomstandigheden, bescherming voor kwetsbare groepen als vluchtelingen (niet-begeleide minderjarigen), kinderen met een handicap;
- **provisierechten** = geef-mij-toegang-rechten. Deze rechten garanderen noodzakelijke voorzieningen voor kinderen. Deze rechten verwijzen naar diensten die kinderen nodig hebben om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen, recht op onderwijs, jeugdwerk, media, hulpverlening, voedsel, huisvesting, gezondheidszorg, sociale zekerheid;
- **participatierechten** = laat-mij-meedoen-rechten. Het recht om deel te nemen aan het maatschappelijk leven, het recht op inspraak, het recht om samen te komen, recht op eigen geloof. Belangrijk en vernieuwend is de erkenning van deze beschikkingsrechten, die de beschermingsrechten overschrijden. Het recht op vrijheid van meningsuiting (art. 13), het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (art. 14).

Er bestaat een onderlinge afhankelijkheid tussen de drie P's: geen bescherming zonder voorzieningen en betrokkenheid van de kinderen, geen voorzieningen zonder participatie en bescherming, geen participatie zonder voorzieningen en bescherming.

Er zijn vier belangrijke basisprincipes in het Verdrag:

- het **verbod op discriminatie** (art. 2). Alle kinderen hebben dezelfde rechten, zonder onderscheid naar geslacht, herkomst, leeftijd, geloof ...¹;
- het **belang van het kind** (art. 3). Bij alle belangrijke aangelegenheden moet het belang van het kind verzekerd zijn;
- het **recht op leven, overleven en ontwikkeling** van het kind (art. 6). Het recht op preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning, degelijk onderwijs ...;
- het **recht van het kind op participatie** (art. 12). Minderjarigen moeten het recht hebben om hun eigen mening te kunnen geven in zaken die hen aanbelangen.²

Artikel 12, dat stelt dat het kind zich een eigen mening kan vormen én dat in alle zaken waarover het kind zijn mening wil uiten, men de plicht heeft het kind te horen alsook dat het kind het recht heeft om bijgestaan te worden, is een sleutelartikel.³ De moeilijkheid vandaag blijft de gedachte bij velen dat kinderen '*nog niet bekwam*' zijn om ...

1.3. VERDRAGSARTIKELEN VAN BELANG VOOR DE JEUGDBESCHERMING

De belangrijkste artikelen in de context van jeugdbescherming zijn:

- in procedures met kinderen staat het belang van het kind voorop (art. 3);
- kinderen hebben recht op het leven in een gezin (art. 9);
- medezeggenschap van ouders bij plaatsing van het kind en het recht om het kind te ontmoeten (art. 9);

¹. E. VERHELLEN, "Een inleiding tot het Verdrag inzake de Rechten van het Kind" in W. VANDENHOLE (ed.), *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 30-32.

². www.kinderrechten.be.

³. E. VERHELLEN, *Verdrag inzake de rechten van het kind*, Leuven, Garant, 1997, 98.

- kinderen moeten hun eigen mening kunnen zeggen en de rechter dient een “passend belang” te hechten aan de mening van het kind, gelet op leeftijd en rijpheid (art. 12).
- Wanneer kinderen geplaatst worden, dient er respect te zijn voor de religieuze of morele opvatting van de ouders (art. 14);
- ouders zijn beiden verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind (art. 18);
- de overheid moet maatregelen voorzien tegen geweld en verwaarlozing van kinderen;
- bij een noodsituatie (POS) zal de overheid het initiatief nemen (art. 19);
- de overheid dient bescherming en bijstand aan te bieden aan minderjarigen op de vlucht (art. 22);
- kinderen hebben recht op een tussentijds evaluatiegesprek wanneer ze geplaatst zijn (art. 25);
- uitzonderlijk mogen minderjarige verdachten worden aangehouden; de opsluiting dient zo kort mogelijk te zijn (art. 37b)⁴;
- minderjarige verdachten hebben recht op een raadsman die hen verdedigt voor de rechter die een beoordeling uitspreekt (art. 37d);
- de strafprocedure tegen minderjarigen moet aan bepaalde kwaliteitseisen voldoen (art. 40). Volgens het Verdrag moeten regelingen uitgewerkt worden om de jongeren goed te begeleiden en moeten een aantal proceswaarborgen, zoals vermoeden van onschuld, kennis van de vervolging, recht op een advocaat, recht op een onpartijdige rechter en zwijgrecht, gerespecteerd worden;
- er dient respect te zijn voor de eigenwaarde van het kind-zijn (art. 40, 1).⁵ Jongeren die uit handen gegeven worden, kunnen een beroep doen op artikel 40 IVRK omwille van hun minderjarigheid.

In de *Belgische Grondwet* zijn in opvolging van het Kinderrechtenverdrag een aantal bepalingen ingevoegd:

- artikel 22bis Gw.: het recht van het kind, eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit;
- artikel 12 Gw.: het recht op een beperkte duur van de arrestatie, maximum 24 u;
- artikel 19 Gw.: het recht op vrijheid van meningsuiting;
- artikel 22 Gw.: het recht op eerbiediging van het privéleven;
- artikel 23 Gw.: het recht op behoorlijke huisvesting.

2.

CREATIEF MET KINDERRECHTEN

2.1. TZITEMZO, DE VROEGERE KINDERRECHTSWINKEL

Soms hebben jongeren de bijstand van een advocaat nodig om hun rechten uit te oefenen. Hier krijgen ze informatie over hun rechtspositie en ze worden geholpen om een pro-Deo-jeugdadvocaat te vinden die hen kan bijstaan in een procedure voor de rechtbank. De kinderrechtswinkel is een rechtsbeschermingsinitiatief waarbij minderjarigen geïnformeerd worden over hun rechten en waar ze terecht kunnen voor persoonlijk advies of ondersteuning. Men wil jongeren ondersteuning bieden bij de zoektocht naar een verbeterde rechtspositie.⁶

In 1987 wordt in Brugge de eerste Kinderrechtswinkel gestart omwille van de minieme kennis over kinderrechten bij Brugse scholieren en de moeilijke rechtsbijstand van minderjarigen bij de jeugdrechtsbank. Gelijkaardige initiatieven zijn de kinderrechtswinkel in Amsterdam en de Services Droits des jeunes in Wallonië. Door een goede samenwerking tussen de Brugse Kinderrechtswinkel en het Centrum voor de Rechten van het Kind van de Universiteit van Gent werd op 20 november 1994

⁴. B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, o.c., 24-25.

⁵. B. DE SMET, o.c., 26.

⁶. K. MAES, “Inleiding” in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2007, 21-25.

de tweede Vlaamse Kinderrechtswinkel gestart in Gent.⁷ De lokale en de virtuele kinderrechtswinkel vormen samen de Kinderrechtswinkelkoepel: deze participeert in projecten van Vlaamse provincies.⁸

Het aanbod van de Kinderrechtswinkels is divers:

- tijdens de permanentie zorgen de kinderrechtswinkels voor individuele info- en dienstverlening;
- het geven van vorming met het oog op collectieve informatieverstrekking;
- rechtsbijstand door geëngageerde ‘jeugdadvocaten’;
- via werkgroepen en samenwerkingsverbanden wordt geijverd voor het versterken van de positie van kinderen.

Ondertussen biedt tZitemzo sinds 2017, in navolging van 30 jaar Kinderechtswinkel, dienstverlening waar de rechten van kinderen centraal staan. Het aanbod richt zich zowel naar jongeren, volwassenen, diensten en organisaties. Er is enkel nog een locatie in Gent, deze in Brugge is om besparingsmaatregelen niet meer actief.

Voor meer info, mét filmje, zie www.tzitemzo.be.

2.2. HET COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND

Elke vijf jaar wordt er een rapport opgesteld voor het Comité voor de Rechten van het Kind in Genève (art. 44 IVRK). Dit Comité bestaat uit 18 kinderrechtenspecialisten uit de hele wereld. Het heeft als taak de landen aan te moedigen wanneer er positieve veranderingen voor kinderen gebeuren en aanbevelingen te doen voor zaken die beter kunnen.

Voor België ontvangt het Comité naast het rapport van de overheid ook nog een rapport van de Kinderrechtencommissaris en van de Kinderrechtencoalities, die een alternatief rapport opmaken. De doelstelling is de conformiteit te analyseren van de Belgische wetgeving met het Verdrag inzake de Rechten van het Kind om te zien of de bestaande wetgeving wordt toegepast. Op die manier krijgt men een duidelijker beeld van de manier waarop België het verdrag in de praktijk toepast.⁹ In 2001 werd voor de eerste maal een alternatief rapport opgemaakt door de Belgische ngo's van de Kinderrechtencoalitie. In artikel 45 nodigt het Comité voor de Rechten van het Kind de nationale en internationale ngo's uit om hun opmerkingen te formuleren als aanvulling op de officiële verslagen wanneer die onvoldoende gegevens bevatten of als de NGO's menen dat de officiële informatie onjuist of onvolledig is.

De rol van deze niet-gouvernementele organisaties wordt voor het eerst erkend door het IVRK. Zij vormen een ondersteunende, complementaire rol tegenover de overheid alsook een belangrijke tegenmacht in de eerbiediging van de uitvoering van de fundamentele rechten van kinderen.¹⁰ Ook kinderen en jongeren zelf hebben in 2001 in het *What do you think?*-project hun eerste rapport overhandigd aan het Comité voor de Rechten van het Kind in Genève.

België stelde reeds vier rapporten op sinds de ratificatie van het kinderrechtenverdrag. In januari 2024 verwacht het VN-Kinderrechtencomité het volgende Belgische rapport.

2.3. VAN KINDEREFFECTRAPPORT (KER) NAAR HET KIND- EN JONGERENEFFECTRAPPORT (HET JOKER)

Bij decreet van 10 juli 1997 wordt het Kindeffectrapport ingevoerd en daarmee ook de toetsing van het overheidsbeleid aan de naleving van de rechten van het kind. Bij decreet van 18 juli 2008 werd het kindeffectrapport uitgebreid tot een kind- en jongereneffectenrapport (JoKER). Dat bleef ongewijzigd in

⁷. Sinds 2003 is er een virtuele kinderrechtswinkel, te raadplegen via www.kinderrechtswinkel.be.

⁸. K. MAES, "Inleiding" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2007, 21-25.

⁹. KINDERRECHTENCOALITIE, *Coordination des ONG pour les droits de l'enfant, Verdrag inzake de rechten van het kind, Alternatief rapport van de Belgische NGO's*, september 2001.

¹⁰. W. VANDENHOLE, o.c.; B. VAN KEIRSBILCK, *Uitdagingen voor kinderrechten-NGO's*, 79-84.

het nieuwe decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid. Het doel is bij elk ontwerp van decreet dat het belang van personen jonger dan 25 jaar rechtstreeks raakt, na te gaan wat de mogelijke impact ervan op hen is.

Formeel is de opstelling van een JoKER enkel verplicht voor de ontwerpen van decreten van de Vlaamse Gemeenschap. In artikel 2 staat dat het KER een openbaar document is en de situatie van het kind in zijn omgeving met mogelijke gevolgen aangeeft en ook alternatieven aanreikt. Telkens wanneer over materies beslist wordt die raken aan de belangen van minderjarigen, moet vooraf een JoKER opgemaakt worden door een deskundige commissie. Op 14 juli 1998 werd door de Vlaamse regering een deskundige commissie opgericht. Ze bestaat uit vijf leden: drie zijn benoemd op basis van hun kennis in effectrapportage en twee op basis van hun kennis betreffende de rechten van het kind.

Sinds 2002 is het toepassingsgebied uitgebreid tot alle bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap. Dit rapport wordt bij het ontwerpdecreet gevoegd en beïnvloedt mee de uiteindelijke vormgeving van het decreet.¹¹ Er is geen beroep mogelijk wanneer het advies van het KER niet gevolgd wordt, en het KER bleef ook beperkt tot de Vlaamse Gemeenschap.

De Vlaamse minister van Jeugd, bevoegd voor de coördinatie van de rechten van het kind, ziet toe op de naleving van de kind- en jongereneffectrapportageverplichting. Begin 2012 evalueerde het Kenniscentrum Kinderrechten op vraag van de afdeling Jeugd het JoKER, *cf.* evaluatierapport JoKER-Keki.2012(pdf).

2.4. HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

Bij decreet van 9 juli 1997 werden het Kinderrechtencommissariaat en het ambt van Kinderrechtencommissaris ingevoerd door het Vlaams Parlement. Naast het oprichtingsdecreet volgden nog twee wijzigingsdecreten van 31 januari 2003 en van 6 juli 2005. Het Kinderrechtencommissariaat werd opgericht als onafhankelijke instantie met als hoofdplicht het Kinderrechtenverdrag bekendheid te geven en toe te zien op de naleving ervan. De Kinderrechtencommissaris werd benoemd in juni 1998 door het Vlaams Parlement en er volgde een aanstelling van een multidisciplinair team.

Het Kinderrechtencommissariaat:

- is de ombudsdienst voor minderjarigen die hier met hun vragen en klachten terecht kunnen. Ook volwassenen kunnen contact opnemen in verband met vragen over minderjarigen;
- sensibiliseert de bevolking over “kinderrechten” en heeft bijzondere aandacht voor de maatschappelijke participatie van minderjarigen;
- verzamelt via onderzoekswerk informatie over de leefwereld van kinderen en jongeren;
- formuleert advies bij nieuwe wetgevingsinitiatieven op basis van toetsing aan het Kinderrechtenverdrag;
- maakt het jaarverslag voor het Vlaams Parlement waarin de werkzaamheden en acties van het voorbije jaar worden beschreven.¹²

Een initiatief bij het Kinderrechtencommissariaat is de Klachtenlijn met gratis telefoonnummer 0800 20 808. Deze Klachtenlijn is een ombudsdienst en ontvangt elke dag klachten van kinderen, jongeren, ouders en praktijkwerkers of professionals over onrecht tegenover kinderen en jongeren, zowel in de praktijk als in de regelgeving. Deze kunnen gaan over de werking van overheidsdiensten, onderwijs, gezondheidszorg, jeugdhulp, wonen, justitie, media, politie, jeugdwerk ... De problemen kunnen gaan over het geen toegang krijgen tot bepaalde diensten of hulpverlening, het niet correct behandeld zijn, niet de juiste info ontvangen hebben, discriminatie, lang moeten wachten ... De Klachtenlijn gaat op de eerste plaats luisteren, de klacht verder onderzoeken en bemiddelen wanneer de betrokkenen er niet

¹¹. J. MOSTINCX, *Rechten van het kind in de grondwet, o.c.*, 17.

¹². www.kinderrechten.be.

meer uit geraken en wanneer organisaties en bevoegde instanties het probleem niet meer kunnen oplossen. Soms wordt er ook doorverwezen.

Wanneer een klacht wijst naar ontbrekende regelgeving en praktijken in strijd met het Kinderrechtenverdrag dan wordt dit gesignaleerd bij de bevoegde overheid, zodat het probleem in de toekomst kan vermeden worden. De klachtenlijn is vanaf april 2014 in werking en wordt georganiseerd in Brussel, Gent en Antwerpen.¹³

Uit de praktijk

De meeste oproepen van de Klachtenlijn gaan over school, over sancties en geweld. Ook in de jeugdhulp voelen jongeren zich soms niet begrepen of gehoord. Er zijn veel problemen thuis, zoals scheidingen (25.000 per jaar in ons land) en het gemeenschappelijke element in al die verhalen is dat er onvoldoende naar de betrokken jongere wordt geluisterd, zegt Carine Vrijens, de nieuwe Kinderrechtencommissaris. In 2020-2021 wil het Kinderrechtencommissariaat hier flink op inzetten. Scholen worden gemotiveerd om rond kinderrechten te werken en jongeren worden uitgenodigd om over hun ervaringen te vertellen. Ze moeten het signaal ontvangen dat we echt naar hen luisteren.

Bij de actie 'Caroline luistert' konden leerlingen via een filmpje/tekst reageren op twee vragen: Wanneer voelde jij je echt gehoord en werd er met jouw mening rekening gehouden? Of net niet? Wanneer moest er een moeilijke beslissing genomen worden waarin jij gelukkig ook iets te zeggen had. Of net niet? Er werden 3 basisscholen en 3 klassen uit het secundair uitgeloot die de Kinderrechtencommissaris op bezoek kregen. (Meer info op de website van het Kinderrechtencommissariaat).

(naar: *De Standaard* 21 november 2019, "Kinderrechtencommissaris wil meer inspraak van kinderen en jongeren bij echtscheiding")

2.5. DE KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN (KRC)

De Kinderrechtencoalitie probeert de samenwerking tussen de verschillende ngo's (niet-gouvernementele organisaties) en organisaties werkzaam in de kinderrechtenbeweging te bevorderen, kinderrechten te promoten, toezicht uit te oefenen op het IVRK en mee te werken aan het alternatieve rapportageproces voor het Comité in Genève dat elke vijf jaar plaatsvindt. De Franstalige tegenhanger is de *Coordination des ONG pour les droits de l'Enfant* (CODE).

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen werd in 1996 opgericht. De coalitie heeft een uitgebreide website (www.kinderrechtencoalitie.be), verzorgt een maandelijks digitale nieuwsbrief en organiseert Open Fora voor discussie en overleg over actuele en belangrijke items rond kinderrechten als kritische waarnemer.

2.6. DE KINDER- EN JONGERENTELEFOON AWEL

De kinder- en jongerentelefoon Awel werd opgericht in Gent in 1981. Zij wordt gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. De medewerkers luisteren met veel respect naar de kinderen en geven algemene adviezen of doorverwijzingen naar gerichte hulpverlening. Awel is elke weekdag bereikbaar op het gratis nummer 102 tussen 16 u en 22 u. Ook chatten (www.awel.be) of mailen naar Awel (brievenbus@awel.be) kan.

Naast de homepage en de chatpage worden de forumstartpagina's (vooral de thema's seksualiteit en

¹³. Folder Klachtenlijn Commissariaat Kinderrechten, *Botst U in uw werk op onrecht tegenover kinderen en jongeren?*, april 2014.

verliefdheid en het lichaam) het drukst bezocht. Awel houdt een anoniem verslag bij van elk gesprek. Deze worden gebundeld in een jaarverslag om te laten horen waar jongeren mee bezig zijn en accentverschillen van jaar tot jaar bij te houden.¹⁴

Uit de praktijk

De online en telefonische hulplijn Awel heeft het aantal gesprekken over intrafamiliaal geweld enorm zien stijgen tijdens de lockdown omwille van het coronavirus. De gesprekken zijn ook inhoudelijk veel zwaarder geworden. Men kreeg 600 oproepen meer binnen dan vorig jaar in dezelfde periode. Vroeger hadden jongeren in een moeilijke context nog wat afleiding op school of in een jeugdbeweging en ze hebben nu ook meer tijd om na te denken en te piekeren.

(naar: *De Standaard* 29 april 2020, “Jongeren hebben nauwelijks nog ruimte om te ventileren”)

2.7. DE JO-LIJN

De JO-lijn is een luisterlijn van Jongerenwelzijn. De informatie- en klachtenlijn van de Bijzondere Jeugdbijstand is een rechtstreekse lijn voor verheldering en bijkomende vragen inzake het opstarten of beëindigen van de hulpverlening in de Bijzondere Jeugdbijstand. De oproep is anoniem en gratis (0800 900 33 – jolijn@vlaanderen.be) en op maandag, dinsdag en donderdag bereikbaar tussen 10 en 13 u en op woensdag en vrijdag van 13-17 u. Je kunt ook mailen naar jo-lijn@jongerenwelzijn.be.

In het kader van het klachtendecreet linkt JO-lijn de klachten aan ombudsnormen en bezorgt elk jaar een klachtenrapport aan de Vlaamse ombudsdienst. De meeste klachten gaan over onheuse bejegening, communicatie- en perceptieproblemen. Er is een opvallende stijging sinds 2010 over de werking van de dienst- en hulpverlening van Jongerenwelzijn.¹⁵ Cf. cijfers in het jaarverslag 2013 van het Agentschap Jongerenwelzijn.

2.8. DE NATIONALE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND

Deze Commissie, gestart in 2007, bestaat uit een overlegplatform van ruim negentig kinderrechtenactoren met een brede vertegenwoordiging, gaande van ministers, staatssecretarissen, Comités voor Bijzondere Jeugdzorg, magistratuur, advocatuur, universiteiten, ngo's, UNICEF, het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, de Kinderrechtencommissarissen, tot de kinderen en jongeren zelf, die aan verschillende werkgroepen participeren.

Samen oefenen ze toezicht uit op de toepassing van het Kinderrechtenverdrag en de aanbevelingen die het Comité voor de Rechten van het Kind overmaakt. Zij geven, weliswaar niet-bindende, adviezen aan de bevoegde overheden.

De voorzitter van de Commissie zal ook namens België het vijfjaarlijks rapport voorstellen aan het Comité voor de Rechten van het Kind. Hierbij zal geprobeerd worden om de standpunten tussen het officiële overheidsrapport van de rechten van het kind en de alternatieve rapporten van de NGO's dichter bij elkaar te brengen, zodat een consensus kan worden bereikt of de “dissenting opinions” in bijlage kunnen worden toegevoegd.¹⁶ Op 23 november 2017 werd een gecombineerd vijfde en zesde Belgisch periodiek rapport voorgesteld. Meer hierover is te vinden op de website van de Commissie.

¹⁴. www.awel.be.

¹⁵. S. VAN MULDER, *Vijfde verslag Agentschap Jongerenwelzijn*, 2011.

¹⁶. S. D'HONDT, “De Nationale Commissie voor de rechten van het kind” in W. VANDENHOLE (ed.), o.c., 61-65.

3.

DE RECHTEN VAN MINDERJARIGEN IN DE JEUGDHULP

3.1. HET DECREET VAN 7 MEI 2004 BETREFFENDE DE RECHTSPOSITIE VAN DE MINDERJARIGE IN DE INTEGRALE JEUGDHULP

Dit decreet biedt een duidelijk juridisch statuut voor de minderjarige in de jeugdhulp, ongeacht de sector waar hij terecht komt. Het trad in werking op 1 juli 2006 samen met het Decreet Integrale Jeugdhulp (ook wel Kaderdecreet genoemd) en ze zijn onlosmakelijk verbonden.

Elke jongere heeft nu dezelfde rechten en de meest gunstige regeling, ongeacht het hulpverleningstraject dat hij volgt en ongeacht de mogelijke verschillen tussen Belgische wetten en Vlaamse decreten. Met dit decreet wordt een belangrijke stap gezet om de rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp te verduidelijken en te versterken. Door “het recht op hulp” te onderschrijven, zal de overheid er zorg voor moeten dragen dat er voor de jonge cliënten een voldoende beschikbaar en kwaliteitsvol hulpaanbod voorhanden is. Binnen de cliëntgerichte hulp zal de jeugdhulpverlener professioneel, mondig en onafhankelijk dienen te werken om de cliënt integer op te volgen en mee op te komen voor diens rechten.¹⁷

3.2. DE RECHTEN VAN DE MINDERJARIGE

Naar analogie met de provisie-, protectie- en participatierechten in het IVRK hebben jongeren in de hulpverlening recht op jeugdhulp, rechten in de jeugdhulp en rechten door de jeugdhulp¹⁸:

- de minderjarige heeft recht op jeugdhulp (art. 7);
- de minderjarige heeft het recht om de buitengerechtelijke hulpverlening al dan niet aan te nemen (art. 8);
- de minderjarige heeft recht op duidelijke informatie over de jeugdhulp in een voor hem begrijpelijke taal (art. 11);
- de minderjarige heeft recht op een gezinsleven. Wanneer door een rechterlijke beslissing de minderjarige wordt gescheiden van zijn ouders, heeft deze recht op informatie en een regelmatig contact, tenzij dit in strijd zou zijn met het belang van de minderjarige (art. 13-14);
- de minderjarige heeft recht op inspraak en participatie. De minderjarige heeft het recht om deel te nemen aan het proces en de uitvoering van de aangereikte hulpverlening. Hij kan zijn mening geven, waarmee passend rekening wordt gehouden; indien niet, wordt dit gemotiveerd en op verzoek van de jongere aan het dossier toegevoegd (art. 16);
- de minderjarige heeft recht op een periodieke evaluatie van zijn hulpverlening en het recht op participatie bij deze evaluatie (art. 17);
- de minderjarige heeft het recht om met medebewoners te vergaderen over de jeugdhulpverlening (art. 18);
- de minderjarige heeft recht op inspraakmogelijkheid in de jeugdhulpvoorziening die voldoet aan de volgende eisen:
 - 1° het bestaan van een inspraakorgaan of inspraakprocedure;
 - 2° indien mogelijk is er collectieve inspraak, zeker bij semiresidentiële en residentiële hulpverlening;
 - 3° elke minderjarige aan wie hulpverlening wordt aangeboden, kan participeren aan de inspraak;
 - 4° de jeugdhulpvoorziening werkt mee om de inspraak te realiseren (art. 19);

¹⁷. C. DE WILDE en J. BOSMANS, “Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de Integrale Jeugdhulp. Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en randvoorwaarden voor een daadwerkelijke implementatie”, *TJK* 2004/4, 213-229.

¹⁸. C. DE WILDE, “Kinderrechten in de Integrale Jeugdhulp” in W. VANDENHOLE (ed.), o.c., 127-130.

- de minderjarige heeft recht op een dossier dat met respect wordt bijgehouden door de jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort en de trajectbegeleiding (art. 20);
- de minderjarige heeft recht op toegang tot de gegevens die hem betreffen, niet op de persoonsgegevens betreffende de gezondheid (art. 22);
- de minderjarige heeft recht op bijstand in alle contacten met de jeugdhulpaanbieders, de toegangspoort, de trajectbegeleiding en in de uitoefening van zijn rechten. Indien de minderjarige niet in staat is om iemand aan te duiden, zal de voorziening of toegangspoort hiervoor zorgen (art. 24);
- de minderjarige heeft recht op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer (art. 25);
- de minderjarige in de residentiële hulpverlening heeft recht op zakgeld (een vrij besteedbaar bedrag) (art. 26);
- de minderjarige heeft recht op een menswaardige behandeling (art. 27). Sancties van opvoeders bevorderen steeds de opvoeding. Lichamelijke straffen en onthouding van bezoekrecht zijn verboden. Tijdelijke afzondering is enkel toegestaan wanneer het gedrag van de minderjarige risico's inhoudt voor zijn eigen fysieke integriteit of die van de medebewoners en personeelsleden. In het huishoudelijk reglement staan de instructies voor het gebruik van de beveiligingskamer (art. 28);
- de minderjarige heeft het recht om een klacht te formuleren bij de jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort of de trajectbegeleiding over de inhoud van de jeugdhulp, de leefomstandigheden in de voorziening en de niet-naleving van de in dit decreet verkregen rechten.¹⁹

De rechten in dit decreet, toegewezen aan minderjarigen in de jeugdhulpverlening, zijn niet nieuw. Ze kennen reeds een lange traditie en zijn de concrete vertaling van wat er in het IVRK staat over de rechten van het kind. Al jaren leeft in de welzijns- en gezondheidszorg een emancipatorische visie: van een zorg- naar een participatief denken.

Reflectie: Kinderrechten in de gezondheidszorg

Er bestaan nog steeds knelpunten in de toegankelijkheid naar de gezondheidszorg voor minderjarigen. Indien ouders niet in regel zijn met de ziekteverzekering, mensen zonder wettig verblijf en hun kinderen, mensen die door verwaarlozing of gebrek aan middelen de bijdragen niet betalen, zal er voor hun minderjarige kinderen geen financiële tussenkomst zijn van de zorgkosten. Als ouders omwille van ziekte, verslaving of afwezigheid geen verantwoordelijkheid opnemen en geen medische zorg zoeken voor hun kind, zal een behandeling ook moeilijk liggen, omdat de rechten van minderjarige patiënten worden uitgeoefend door de ouders of een voogd. Een hulpverlener wordt beschouwd als handelingsonbekwaam en zal slechts in uitzonderlijke gevallen bij oudere kinderen een behandeling starten zonder medeweten van de ouders.

Niet-begeleide minderjarigen kunnen sinds januari 2008 van een ziekteverzekering genieten wanneer ze aan een aantal voorwaarden voldoen. Preventie vermijdt vaak ernstige acute of chronische medische problemen.

Een belangrijke wetgevende stap in de emancipatiebeweging binnen de geestelijke gezondheidszorg is de wet van 22 augustus 2002 op de patiëntenrechten. Een toenemende handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het gezondheidsrecht wordt een feit.²⁰

Artikel 12

“Bij een patiënt die minderjarig is worden de rechten zoals vastgesteld door deze wet uitgeoefend door de ouders die het gezag over de minderjarige uitoefenen of door zijn voogd.

De patiënt wordt betrokken bij de uitoefening van zijn rechten rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. De in deze wet opgesomde rechten kunnen door de minderjarige patiënt die tot een redelijke beoordeling van zijn

¹⁹. “Het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de Integrale Jeugdhulp”, *TJK* 2004/4, 275-279.

²⁰. Kinderrechten in het ziekenhuis (art. 2, 3, 6 en 12 IVRK).

belangen in staat kan worden geacht, zelfstandig worden uitgeoefend.”

Hieruit volgt dat een arts niet zomaar boven het hoofd van de minderjarige, die een bepaalde leeftijd en maturiteit heeft, alleen met de ouders communiceert en beslissingen neemt. In de praktijk zien we echter dat het nog steeds “moeilijk” is om als “oordeelkundig kind” bekeken te worden en dat men de leeftijd van 16 jaar als referentie zal nemen en meestal de ouders zal volgen wanneer hun visie afwijkt van die van hun kinderen.²¹

Dr. Michel Deneyer, kliniekhoudend pediatr in het UZ te Brussel, onderzocht de patiëntenrechten van minderjarigen (maakte hierover een doctoraat) in ons land en ontdekte heel wat knelpunten. Van de Vlaamse kinderartsen is maar 8% vertrouwd met de wet op patiëntenrechten bij minderjarigen zoals de vrije keuze, privacy en het recht op toestemming of weigering van een ingreep. In Nederland is elke 16-jarige automatisch medisch meerderjarig, hier in België wordt gekeken naar de maturiteit en bestaat er geen vaste leeftijd, wat een subjectieve beoordeling blijft. Een ander belangrijk punt is de vertrouwelijkheid, waarbij Deneyer vaststelt dat 80% van de kinderartsen alle informatie doorspeelt aan de ouders. Er is ook een pleidooi voor een nieuw terugbetalingssysteem, waarbij de ziekteverzekering en de mutualiteit een regeling treffen waardoor de jongere alleen op consultatie kan gaan en zijn recht op privacy beter gegarandeerd wordt.²²

Kinderen die langdurig in het ziekenhuis moeten blijven, kunnen lang niet naar school. De vzw Bednet, ontstaan in 2004, heeft als doelstelling de leerachterstand bij langdurig zieke kinderen te verkleinen en de sociale omgang met de kinderen van de klas te herstellen. Via internet wordt het zieke kind verbonden met zijn klas. Zo geraakt een kind niet geïsoleerd en krijgt het opnieuw kansen op school. Het gebruik van Bednet is gratis voor kind, school en ziekenhuis.²³

Op 17 november 2011 werd het Open Forum ‘Kinderrechten in de gezondheidszorg’, toegang tot de gezondheidszorg, kinderrechten en ziekenhuis en kinderen en jongeren, geestelijke gezondheidszorg en psychiatrie” georganiseerd door de Kinderrechtencoalitie en werd beëindigd met aanbevelingen van de kinderrechten door betrokken NGO’s.²⁴

Uit de praktijk

De jonge David werd geplaatst toen zijn ouders die gescheiden zijn het niet eens waren over zijn behandeling na het verwijderen van een hersentumor. In Nederland dient een jongere tussen twaalf en vijftien jaar tot een consensus te komen met zijn ouders, uitzonderlijk dat zo’n zaak voor de rechtbank komt. David weigert de chemobehandeling, waarna de vader een rechtszaak startte. De rechter volgt de zienswijze van de jongere, die kiest voor kwaliteit van het leven NU en die deel uitmaakt van zijn zelfbeschikkingsrecht. Een kind dat al een heel traject doorlopen heeft, is mentaal veel ouder. Prof. Vansweevelt, hoogleraar medisch recht aan de Universiteit van Antwerpen, geeft aan dat de uitspraak in België dezelfde zou zijn wanneer een kind wilsbekwaam wordt verklaard na gesprekken met de arts die het kind begeleidt en een psycholoog. Het blijft een belangrijk recht voor de patiënt die mag kiezen of weigeren om een behandeling te krijgen. Ethisch echter blijft dit een belangrijk issue of een twaalfjarige kan beslissen over leven en dood.

(naar: *De Morgen* 13 mei 2017, “Kan een 12-jarige beslissen over leven en dood?”

4.

PROCESWAARBORGEN VOOR DE MINDERJARIGE

De procedureregels, vastgelegd in de federale wetgeving, zijn dezelfde voor jongeren die een

²¹. F. ANG, “Kinderrechten in de gezondheidszorg” in W. VANDENHOLE (ed.), o.c., 149-156.

²². *De Morgen* 25 mei 2012.

²³. www.bednet.be.

²⁴. www.kinderrechtencoalitie.be.

jeugd delict gesteld hebben als voor jongeren in VOS-dossiers. Tijdens de procedure zijn verschillende waarborgen ingebouwd **in het belang van de minderjarige**. Wanneer de jongere ouder is dan 12 jaar, wordt hij voorgeleid bij de jeugdrechter en wordt hij gehoord in het bijzijn van zijn advocaat alvorens een voorlopige maatregel wordt bevolen in het bureau van de jeugdrechter. Hij zal indien nodig later op een openbare zitting (voor iedereen toegankelijk) van de jeugdrechtbank moeten verschijnen voor een maatregel ten gronde, in het bijzijn van de procureur en de griffier. Ook hier wordt hij bijgestaan door zijn advocaat. Zowel tegen de voorlopige maatregel als tegen de maatregel ten gronde is beroep mogelijk, alsook herziening.

4.1. DE BEPERKTE DUUR VAN DE VOORLOPIGE MAATREGELLEN

De jeugdrechter dient het dossier van de jongere die een voorlopige maatregel opgelegd kreeg, binnen de zes maanden door te geven aan het jeugdparquet, dat over maximum twee maanden beschikt om de zaak te dagvaarden voor de jeugdrechtbank.

De beroepstermijn tegen een beschikking van de jeugdrechter bedraagt vijftien dagen. De jeugdkamer van het hof van beroep moet de zaak behandelen binnen de twee maanden. De minderjarige die beroep wil aantekenen tegen de beslissing van de jeugdrechter betreffende een plaatsing in een gesloten afdeling of in het federaal centrum te Everberg dient dit te doen binnen de 48 u. De raadsheren van de jeugdkamer van het hof van beroep dienen een vonnis te vellen binnen de vijftien werkdagen.

4.2. HET HOORRECHT VAN DE MINDERJARIGE

Kinderen hebben het recht om hun mening te geven over zaken die voor hen belangrijk zijn. Kinderen moeten dus hun stem kunnen laten horen als ze dat wensen. Ze moeten de kans krijgen om een mening te vormen en volwassenen dienen hier rekening mee te houden.

Maar de **wet op de Familie- en Jeugdrechtbank** wijzigt ook het hoorrecht van kinderen: sinds 1 september 2015 heeft elke minderjarige het recht om gehoord te worden door de rechter in het kader van procedures m.b.t. de uitoefening van het ouderlijk gezag, de verblijfsregeling en het recht op persoonlijk contact. Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen gehoord worden op eigen verzoek, op verzoek van de partijen, het Openbaar Ministerie of ambtshalve door de rechter. De rechter kan (gemotiveerd) weigeren om een kind jonger dan 12 te horen, behalve wanneer de minderjarige zelf de vraag stelde om gehoord te worden of wanneer het Openbaar Ministerie hierom verzocht. De betrokken kinderen van 12 jaar en ouder in deze gerechtelijke procedures zullen met deze wet voortaan systematisch ingelicht worden over hun recht om gehoord te worden door de rechter. Bij de brief zal er ook steeds een antwoordformulier toegevoegd worden, wat de minderjarige kan gebruiken om al dan niet in te gaan op zijn/haar hoorrecht.

Waar het horen van kinderen plaatsvindt, beslist nog steeds de rechter en in principe is er ook niemand anders aanwezig bij dit gesprek. Van elk gesprek wordt een verslag opgemaakt met een weergave van wat de minderjarige heeft verteld. De rechter gaat na bij de minderjarige of het verslag weergeeft wat hij/zij verteld heeft, maar de minderjarige hoeft het verslag niet te ondertekenen. Deze neerslag wordt uiteindelijk bij het gerechtelijk dossier gevoegd, zodat alle partijen er dus kennis van kunnen nemen. Als volgens de rechter blijkt uit het gesprek dat de minderjarige niet over het nodige onderscheidingsvermogen beschikt, wordt hiervan ook melding gemaakt in het verslag.²⁵ De rechter kan, maar is niet verplicht rekening te houden met het verhaal van het kind. Er kan ook geen beroep aangetekend worden. De rechter beslist ambtshalve na iedereen gehoord te hebben en de gerechtsstukken onderzocht te hebben.

²⁵ www.kinderrechtswinkel.be.

4.3. INZAGE IN HET DOSSIER

De jongere noch de burgerlijke partij kan tot vandaag de stukken inzien die verwijzen naar zijn persoonlijkheid of zijn milieu. De advocaat van de jongere kan het hele dossier wel inkijken (art. 55, tweede lid nieuwe JBW).

4.4. PUBLICITEIT

De identiteit van een minderjarige mag niet openbaar gemaakt worden en dus niet in de media komen. De media hebben niet het recht om de identiteit vrij te geven van een bij een misdrijf betrokken minderjarige. De wet van 10 augustus 2005 verruimt de bescherming van minderjarigen en verbiedt de media om de identiteit kenbaar te maken van minderjarigen die onder toezicht staan van de jeugdrechter. Overtreders worden bestraft met een gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar en met een geldboete van 300 tot 3.000 euro of met een van die straffen. De jeugdrechter kan zich ook altijd beroepen op artikel 57 WJB om zich in raadkamer terug te trekken met de advocaten (achter gesloten deuren). Ontzettingen uit de ouderlijke macht mogen niet aan derden worden meegedeeld (art. 63 WJB).

4.5. DE RECHTSBIJSTAND

Het recht op juridische bijstand is een grondwettelijk recht (art. 23 Gw.). Elke jongere heeft recht op bijstand en juridische ondersteuning van een advocaat. Indien er geen advocaat door de jongere gekozen wordt, wat de meest gangbare situatie is, wordt ambtshalve een advocaat aangewezen.

Artikel 54*bis* WJB is er gekomen door onder meer internationale rechtspraak. Dit artikel breidt de regel van verplichte bijstand uit tot de voorbereidende fase in de rechtspleging, wat een grote verbetering is. Vóór de wet van 2 februari 1994 was er enkel een advocaat op de zitting ten gronde van de jeugdrechtbank.

Het Bureau voor juridische bijstand zal een advocaat toewijzen aan de minderjarige. De aangestelde advocaat kan het dossier onmiddellijk inzien en een onderhoud hebben met de minderjarige vooraleer de jongere in het kabinet van de jeugdrechter komt. In het geval van vrijheidsberoving van de minderjarige moet deze gehoord worden binnen de 24 u, waarna een beslissing moet worden genomen.

De rechtspositie van de minderjarige delinquent blijft precair. Dit probleem wordt opgevangen door het ontstaan van de jeugdpermanentie van advocaten.

4.5.1. DEELNAME VAN MINDERJARIGEN AAN GERECHTELIJKE EN BUITENGERECHTELIJKE PROCEDURES

De principiële procesonbekwaamheid van minderjarigen

De minderjarige is rechtsbekwaam maar in principe handelingsonbekwaam en ook procesonbekwaam. Minderjarigen dienen vertegenwoordigd te worden om hun rechten te kunnen uitoefenen. Dit betekent dat jongeren geen proces kunnen opstarten. Uitgangspunt is dat de minderjarige moet “beschermd worden” omdat hij de gevolgen van zijn handelen niet zou kunnen inschatten. Wanneer er sprake is van een VOS en er onenigheid is tussen ouders en kind, komt de vertegenwoordiging door de ouders de jongere niet steeds ten goede.²⁶

Minderjarigen betrokken bij gerechtelijke procedures

In strafrechtelijke procedures waarbij een minderjarige een jeugddelict heeft gepleegd of bij een VOS

²⁶ A. VAN DEN BERGHE, “Over deelname van minderjarigen aan gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures”, *TJK* 2007/1, 28.

is de minderjarige 'partij in rechtszaken' én wordt hij bijgestaan door een advocaat. In burgerlijke zaken zijn het de wettelijke vertegenwoordigers die optreden. De minderjarige heeft enkel een hoorrecht en hij kan zijn mening geven over het ouderlijk gezag, het omgangsrecht of het recht op persoonlijk contact met één of beide ouders. Cf. beperkte uitbreidingsregeling in de nieuwe wet betreffende de invoering van een familie-en jeugdrechtbank dat in september 2014 uitvoerbaar werd.

Minderjarigen komen stilaan meer zelfstandig tussen in heel wat procedures en zonder vertegenwoordiging van ouders dankzij wettelijke regelingen en de evolutie in de rechtspraak. Wanneer er tegenstrijdige belangen zijn, ouders niets ondernemen of in dringende omstandigheden en ter vrijwaring van hun rechten, moeten minderjarigen die inzicht hebben in hun situatie steeds een beroep kunnen doen op een jeugdadvocaat om proceshandelingen te stellen.²⁷

Reflectie: De jeugdadvocaat en de jeugdpermanentie aan de balie van Antwerpen

De eerste stappen naar bijstand van minderjarigen gebeurde door advocaten-stagiairs en tableau advocaten vrijwilligers die zonder specifieke opleiding in de eerste periode de jeugd-pro Deo-zaken hebben begeleid sinds 1965 en dit pro bono. Advocaten waren bij aanvang figuranten en hadden geen invloed op de eerste voorlopige maatregelen die genomen werden door de jeugdrechter in kabinet.

Midden de jaren 1970 kwam er een reactie van de balie van Luik van stafhouder Mr. Jacques Henri, die beroep aantekende tegen een maatregel genomen in het kabinet van de jeugdrechter, waarbij zijn aanwezigheid geweigerd was. Na algemeen protest kwamen meer en meer advocaten postvatten bij de kabinetten om de jongeren bij te staan. De eerste jeugdpermanentie was geboren.²⁸

Vanuit de bezorgdheid om jongeren een betere rechtsbijstand te verlenen en dit vanaf de eerste contacten met procureur en/of jeugdrechter ontstond ook in Brussel en in Antwerpen een initiatief. In april 1985 werd een enquête gehouden bij alle advocaten van de balie van Antwerpen met een aantal vragen over proces(on)bekwaamheid van de minderjarige voor de jeugdrechtbank én met de uitnodiging om een permanentiegroep van advocaten op te richten die zou ijveren voor een vernieuwde aanpak van de rechtsbijstand van de minderjarige voor de jeugdrechtbank vanaf het eerste contact van de minderjarige met de procureur of de jeugdrechter.²⁹

Na een proefperiode, gestart in april 1986, werd een jaar later definitief gestart met een ploeg geëngageerde en enthousiaste advocaten. Bij aanvang draaide de permanentie op een 50-tal vrijwilligers, allemaal tableau-advocaten. Sinds 1989 worden de advocaten aangesteld door het Bureau voor consultatie en verdediging, het huidige Bureau voor juridische bijstand en worden jonge stagiairs ingeschakeld, die gecoacht en begeleid worden door vier tableau-advocaten. Bij aangehouden minderjarigen krijgt de advocaat van de permanentie de kans om de minderjarige te zien en te spreken nog vóór de procureur dat doet. Dit gesprek en de inzage in het pv dienen de advocaat te helpen bij de rechtsbijstand van de jongere bij de procureur. De advocaat blijft de jongere volgen, ook bij de jeugdrechter en zolang hij onder toezicht staat van de jeugdrechter. Ook bij POS wordt een raadsman aangesteld die de jongere verdedigt na inzage in het dossier.

In 1994 werd de Jeugdwet aangepast en wordt de ambtshalve aanstelling van advocaten en de vertegenwoordiging van jeugdadvocaten vanaf de eerste kabinetszitting. De minderjarige is zeker gebaat met dit aangepaste systeem van rechtsbijstand, maar advocaten dienen beter gevormd te worden opdat zij de belangen van de jongeren beter zouden begrijpen en een betere verdediging kunnen verzorgen. Ondertussen is dit euvel aangepakt (zie verder).

In de Senaat werd op 22 december 1999 een wetsvoorstel ingediend door Kathy Lindkens tot instelling van jeugdadvocaten voor minderjarigen. Zo zouden minderjarigen in elk geding dat hen aanbelangt, ambtshalve bijgestaan worden door een jeugdadvocaat, die hun belangen zal verdedigen. In het uitvoerige voorstel wordt ingegaan op de verschillende rechtsdomeinen waar minderjarigen een advocaat kunnen gebruiken en op de bijzondere competenties van de advocaat, die een grondige en specifieke bekwaamheid dient te hebben in deze

²⁷. E. VAN DER MUSSELE, o.c., 2016, 104-105.

²⁸. E. VAN DER MUSSELE, *Jeugdadvocaat in Vlaanderen, België en Europa, Verslagboek studiedag van de Unie van Jeugdadvocaten*, Antwerpen, Larcier., 2016, 11-12.

²⁹. I. DE JONGHE, *Oprichting Jeugdpermanentie voor een betere rechtsbijstand voor minderjarigen voor de jeugdrechtbank*, licentiaatsthesis in de criminologie, Leuven, 1985.

materie.³⁰ Dit initiatief was ook een belangrijk antwoord op het rapport van de Nationale Commissie tegen seksuele uitbuiting van kinderen. Deze Commissie kwam er naar aanleiding van de kindermoorden in de zomer van 1996 en de Witte Mars die hierop volgde.³¹

4.5.2. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN

In 2016 was het dertig jaar geleden dat de **jeugdadvocatuur** ontstond. Met de kwaliteitseisen vanuit de jeugdadvocatuur zelf en met de hulp van Balies en de OVB (Orde van Vlaamse Balies) is ze uitgegroeid tot een bijzondere opleiding in het jeugdrecht, georganiseerd en erkend door de OVB (de 80 uren-opleiding).

Jeugdadvocaten krijgen tijdens hun opleiding als advocaat-stagiair een specifieke opleiding en kunnen op de lijst van vrijwilligers komen met voorkeurmaterie jeugdrecht. Ze krijgen specifieke cursussen over de wetten en decreten inzake jeugdbescherming en jeugdhulpverlening, over het IVRK en andere internationale verdragen en aanbevelingen. Ze krijgen een opleiding van de advocaten voor minderjarigen en er zijn externe opleidingen. Het gaat om een 80-urenopleiding (juridische en niet-juridische vakken, theorie en praktijkvakken). Er is ook een kijkstage en er wordt een kwaliteitscontrole voorzien. De balie kan advocaten schrappen die kwalitatief niet voldoen. Na de genoten opleiding wordt de jeugdadvocaat betaald door de Staat.

Begin 2009 is de VZW **Unie van Jeugdadvocaten** ontstaan, die de advocaten, gespecialiseerd in jeugdrecht en verantwoordelijk voor de jeugdpermanenties, verenigt (www.jeugdadvocaat.be). Zij gaan de kwaliteit van de juridische dienstverlening voor jongeren verbeteren en de rechtspositie van de minderjarige versterken. Jeugdadvocaten gaan elkaar steunen in dezelfde te bereiken doelstelling en de Unie wil ook graag een structureel overleg met de magistratuur, de kinder- en jeugdpsychiatrie, de jeugdhulpverlening en het jeugdwerk, om beter afgestemd te zijn op elkaar.³² Van de veertien Vlaamse balies hebben er twaalf een jeugdpermanentie ingericht.³³

4.5.3. CONCRETE TOEPASSING UIT RECENTE RECHTSPRAAK BETREFFENDE HET HOORRECHT VAN MINDERJARIGEN

Minderjarigen worden gehoord wanneer een ouder een procedure heeft opgestart om de omgangsregeling rond de jongere te regelen of te wijzigen na echtscheiding. Een kind kan geen beroep aantekenen tegen een beslissing van de jeugdrechter en kan ook niet tussenkomen in een procedure. De ouder die een kind in bescherming wil nemen, kan via verzoekschrift bij de jeugdrechter een vraag richten om het verblijf van de jongere aan te passen. De onderstaande case wijst op de onmacht van de minderjarige in een dergelijke procedure.

Uit de praktijk

Burgerlijk geschil rond het omgangsrecht van een minderjarige na echtscheiding

In een vonnis van 15 november 2007 werd door de jeugdrechtbank van Antwerpen een nieuwe uitspraak gedaan over de verblijfsregeling van een minderjarige, een meisje van twaalf jaar, na de echtscheiding van haar ouders.

De echtscheiding was jaren geleden toegestaan, maar de ouders waren verwickeld in een harde strijd om het hoederecht over het kind te verkrijgen. Dit wordt voor het meisje, dat erg loyaal is naar beide ouders, ondraaglijk zwaar, zodat ze via een kinderpsychiater naar een kindertherapeute wordt doorverwezen. Daar wordt ze twee jaar opgevolgd, sterker gemaakt, zodat haar zelfmoordgedachten langzaam verdwijnen.

Bij wet van 4 september 2006 wordt een nieuw verblijfsco-ouderschap vooropgesteld; een gelijkmatig verdeeld verblijf bij beide ouders wordt de regel, dit om de betrokkenheid van beide

³⁰. Wetsvoorstel tot instelling van jeugdadvocaten voor minderjarigen, 22 december 1999, *Parl.St.* Senaat 1999-2000, nr. 2-256/1.

³¹. G. DE COCK, "Jeugdadvokaten", *TJK* 2000/2, 47.

³². Academische zitting Unie van Jeugdadvocaten, Antwerpen, 26 februari 2009.

³³. In Antwerpen zijn er meer dan 100 jeugdadvocaten.

ouders in de opvoeding te waarborgen.

“De rechter dient zijn beslissing voor verblijfsco-ouderschap bijzonder te motiveren. Hiervan kan afgeweken worden wanneer de rechter de exclusieve uitoefening van het gezag over het minderjarig kind opdraagt aan één ouder wanneer ze geen eensgezindheid bereiken over belangrijke opvoedingsbeslissingen ...”³⁴

Om deze redenen startte de vader van het meisje opnieuw een procedure om deze regeling te verkrijgen. De minderjarige wou dit zelf niet, maar was te angstig om dit te weigeren. Ze wordt gehoord door de jeugdrechter. Daar vertelt ze zeer moeizaam en emotioneel dat ze de oude regeling wil behouden zien, met name meer bij mama dan bij papa. De jeugdrechter neemt een eerste beslissing door de therapeute van de minderjarige als deskundige aan te stellen om de proefperiode co-ouderschap te begeleiden voor alle partijen. Na vier maanden observatie en gesprekken legt de therapeute haar verslag neer op de rechtbank. In openbare zitting antwoordt ze op vragen van partijen, rechter en procureur. De therapeute is van mening dat de minderjarige het best verder kan evolueren bij haar moeder; dit is ook de uitdrukkelijke wens van de minderjarige.

De procureur adviseert (steeds verplicht) dat zelfs bij de week/week-regeling te veel druk op de minderjarige wordt gelegd, zodat terug dient overgegaan te worden tot een weekendregeling, zoals oorspronkelijk voorzien in de regelingsakte. Er volgt een eindbeschikking, waarbij de jeugdrechter de co-oudersregeling oplegt en dus niet ingaat op de wens van de jongere. De jeugdrechter in eerste aanleg stelt in haar motiverende gedeelte:

“De door de deskundige aangehaalde moeilijkere periode van minderjarige situeert zich rond het ogenblik dat er zich wijzigingen voordeden in de huishoudelijke organisatie van het nieuw samengestelde gezin van vader. Verder is er naar aanleiding van de evaluatiezitting ook spanning ontstaan enerzijds bij de dochter en anderzijds bij de vader. Beide oorzaken van moeilijkheden zijn van tijdelijke aard. Het is eigen aan de groei naar volwassenheid dat een minderjarige leert omgaan met problemen en conflicten, met de eigenheid van vader en moeder. De periode van ongerustheid in hoofde van de minderjarige wordt hierin gekaderd. Het gegeven dat minderjarige in het ene milieu meer tot rust komt dan in het andere milieu en het gegeven dat ze een ouder mist als ze bij de andere ouder is, vormt op zich geen tegenindicatie om een week-weekregeling, die voor het overige goed verloopt, niet verder te zetten. Minderjarige evolueert positief en leert omgaan met verschillen tussen vader en moeder, verschillen die niet van dien aard zijn dat een week-weekregeling onmogelijk of onhoudbaar is ...”

De moeder van het meisje gaat op vraag van haar dochter in beroep: *zelf kan ze dit tot dusver niet* en de zaak wordt voor het hof van beroep gebracht. De jongere wordt opnieuw gehoord, derde maal, en herhaalt haar wens om haar ‘nestje’ bij de moeder te hebben. Haar vraag wordt ernstig genomen, alsook het verslag van de therapeute en het Hof beslist dat de oude omgangsregeling voor het meisje wordt hersteld. In het arrest van de Jeugdkamer van het hof van beroep van 25 februari 2008 staat te lezen:

“ ... Dat blijkt op grond van lezing van alle verslagen van deskundigen dat het kind in feite enorm gebukt gaat onder de ruzie tussen haar ouders; Dat ze niet liever blijkt te wensen dan dat haar ouders goede en normale contacten met mekaar zouden hebben over de regelingen rond haar persoon; Dat de deskundige reeds in september 2007 de mening was toegedaan dat voor het welzijn en de verdere groei van minderjarige terug naar de oude omgangsregeling diende teruggekeerd; Dat de deskundige reeds wees op de druk die vader op het kind legt; dat dit trouwens ook blijkt uit het verslag van de psychiater. Dat het meisje opnieuw gehoord werd door het Hof en alsdan een zwaar bedroefd meisje gehoord werd; Dat het meisje blijkbaar in twee totaal verschillende leefwerelden moet leven, enerzijds bij moeder, waar het veel rustiger is en anderzijds bij haar vader, waar een volledig nieuw samengesteld gezin met kinderen is; Dat het meisje het tweeverblijf thans geprobeerd heeft en voor zichzelf heeft uitgemaakt dat ze veel liever

³⁴. F. SWENNEN, *Familie recht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 156-158.

in de vroegere verblijfsregeling wenst te functioneren; Dat op basis van het gesprek met het meisje en de overgelegde verslagen en stukken, dient geconcludeerd dat er voor het welzijn van het kind terug dient gekeerd naar de oude regeling ...”

Het Kinderrechtencommissariaat ijvert, zoals hierboven reeds gesteld, voor meer inspraak van kinderen en jongeren in echtscheidingssituaties. Bij een echtscheiding moeten het welzijn en het belang van het kind vooropstaan, maar ouders zijn geen pedagogen of kinderpsychologen ...